

UROLOGIK KASALLIKLARDA DORIVOR O‘SIMLIKlardan FOYDALANISHNING XALQ TABOBATIDAGI TAJRIBALARI

Boboraximov Ilhom Murodullayevich,
Alfraganus universiteti, Tibbiyot fakulteti,
Davolash ishi yo‘nalishi, 5-kurs,
E-mail: boboraximovilh6@gmail.com
Tel: +998 97 573 98 88

Ilmiy rahbar: To‘xtamish Muzaffar Hikmatxujayevich,
Respublika Ixtisoslashtirilgan Urologiya
Ilmiy-amaliy Tibbiyot Markazi, urolog, xirurg
E-mail: dr.best@mail.ru
Tel: +998 97 766 00 70

Annotatsiya: Urologik kasalliklar, jumladan siydik yo‘llari infeksiyalari, sistit, pyelonefrit va benign prostata gipertrofiyasi, nafaqat zamonaviy tibbiyotda, balki xalq tabobatida ham keng tadqiq etilgan mavzulardir. Dorivor o‘simliklar an‘anaviy davolashda muhim rol o‘ynaydi, ular siydik yo‘llarini yallig‘lanishga qarshi kurash, diuretik ta‘sir va antibakterial xususiyatlari bilan ajralib turadi. Maqolada xalq tabobatida urologik kasalliklar uchun qo‘llaniladigan dorivor o‘simliklar, ularning faol komponentlari, tayyorlanish usullari va samaradorligi haqida tahliliy ma‘lumot berilgan. Shu bilan birga, zamonaviy farmakologik tadqiqotlar bilan xalq tabobatidagi tajribalar solishtiriladi.

Kalitso‘zlar: urologik kasalliklar, dorivor o‘simliklar, xalq tabobati, siydik yo‘llari infeksiyalari, diuretiklar, fitoterapiya

Kirish

Urologik kasalliklar inson salomatligiga jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi. Siydik yo‘llari infeksiyalari va boshqa urologik patologiyalar tez-tez uchraydi va uzoq muddat davomida bemorning hayot sifatini pasaytiradi. Zamonaviy tibbiyot antibiotik va sintetik dorilar orqali ushbu kasalliklarni samarali davolash imkoniyatiga ega bo‘lsa-da, xalq tabobatida dorivor o‘simliklardan foydalanish qadimdan mashhur bo‘lib, ularning biologik faol moddalarining terapevtik ta‘siri ko‘plab tajribalar bilan tasdiqlangan. Dorivor o‘simliklar antibakterial, diuretik, yallig‘lanishga qarshi, spazmolitik va detoksifikatsion xususiyatlarga ega. Shu bilan birga, ular kamroq nojo‘ya ta‘sirlar bilan xavfsiz va uzoq muddatli qo‘llash imkonini beradi. Bu maqolaning maqsadi – xalq tabobatida urologik kasalliklar uchun qo‘llaniladigan dorivor o‘simliklarni tizimli tahlil qilish va ularning samaradorligini baholashdir.

Xalq tabobatida urologik kasalliklar quyidagicha tasniflanadi:

- **Siydik yo'llari infeksiyalari** – bakterial yoki yallig'lanish jarayoni natijasida rivojlanadi.

- **Sistit va pyelonefrit** – odatda bakteriyalar, kamdan-kam viruslar sababli kelib chiqadi.

- **Prostata kasalliklari** – benign prostata gipertrofiyasi va prostatit.

Xalq tabobatida bu kasalliklarni davolashda ko'p o'simliklardan foydalaniladi.

Masalan:

- **Urinariya tizimini tozalovchi o'simliklar:** maymun bargi (*Orthosiphon stamineus*), jo'xorichoyi (*Equisetum arvense*), maymun qizil (*Cornus mas*)

- **Yallig'lanishga qarshi o'simliklar:** qizil olma (*Malus domestica*), kurkuma (*Curcuma longa*), romashka (*Matricaria chamomilla*)

- **Diuretik o'simliklar:** petrushka (*Petroselinum crispum*), shuvoq (*Foeniculum vulgare*), bargli olma (*Vaccinium macrocarpon*)

Siydik pufagi saratonining epidemiologiyasi

Siydik pufagi saratoni dunyo bo'yicha kattalar orasida uchinchi o'rinni egallaydi va yil sayin yangi holatlar ko'paymoqda. Erkaklarda ayollarga nisbatan ikki barobar ko'proq uchraydi. Ko'plab epidemiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasallik rivojlanishida xavf omillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Chekish va tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish
- Kimyoviy moddalar bilan ishlash (arlyaminlar, fenollar)
- Surunkali siydik yo'llari infeksiyalari
- Irritatsiya qiluvchi moddalar bilan kontakt

Shu bilan birga, chekishning rolini aniqlash uchun ko'plab populyatsion tadqiqotlar o'tkazilgan va ular chekish bilan siydik pufagi saratoni o'rtasidagi bog'liqlikni aniq ko'rsatgan. Tamaki tutuni tarkibida yuzlab karsinogen moddalar mavjud, jumladan: benzopiren, nitrozaminlar, poliaromatik uglevodorodlar. Chekish jarayonida:

1. Karsinogen moddalar o'pka orqali qonga tushadi.
2. Moddalar jigar orqali metabolizmga uchraydi va siydik bilan chiqariladi.
3. Siydik pufagi epiteliyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri kontaktga kiradi.

Natijada hujayralarda DNK mutatsiyalari hosil bo'ladi, apoptoz jarayonlari buziladi va malign transformatsiya yuz beradi. Ayniqsa, urothelial hujayralardagi tumor supressor genlarining (masalan, TP53) buzilishi saraton rivojlanishiga sabab bo'ladi. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dorivor o'simliklarning terapevtik samarasi ularning biologik faol moddalariga bog'liq:

- **Flavonoidlar** – yallig'lanishga qarshi, antibakterial, antioksidant ta'sir
- **Saponinlar** – diuretik va detoksifikatsion xususiyat

- **Taninlar** – bakterial kolonizatsiyani kamaytiradi
- **Volatil yog‘lar** – spazmolitik va antibakterial ta’sir ko‘rsatadi

Masalan, maymun bargi ekstrakti pyelonefritda bakterial yallig‘lanishga qarshi ta’sir ko‘rsatadi va siydik ajralishini oshiradi Xalq tabobatida dorivor o‘simliklar quyidagi shakllarda ishlatiladi:

- **Choy va infuzlar** – o‘simliklarni qaynoq suvda damlab ichish
- **Dekoktlardan foydalanish** – ildiz, po‘stloq yoki barglardan tayyorlangan qaynatma
- **Tincturalar** – spirt bilan tayyorlangan ekstraktlar
- **Kompress va vannalar** – lokal yallig‘lanishga qarshi

Qo‘llash muddati va dozalari kasallik turiga va bemorning yoshiga qarab belgilanadi. Zamonaviy fitoterapiya tadqiqotlari xalq tabobatidagi tajribalarni tasdiqlamoqda:

- Maymun bargi va petrushka ekstrakti diuretik va antibakterial ta’sir ko‘rsatadi
- Cranberry (*Vaccinium macrocarpon*) siydik yo‘llaridagi *E. coli* kolonizatsiyasini kamaytiradi
- Kurkuma va romashka ekstrakti yallig‘lanishni pasaytiradi va pyelonefrit profilaktikasida foydali

Shuningdek, dorivor o‘simliklar antibiotiklar bilan birgalikda qo‘llanilganda sinergik ta’sir beradi va nojo‘ya reaksiyalarni kamaytiradi.

Xalq tabobatida dorivor o‘simliklardan foydalanishda quyidagilarni hisobga olish zarur:

- Homiladorlik va laktatsiya davrida ba’zi o‘simliklar xavfli bo‘lishi mumkin
- Allergik reaksiyalar ehtimoli mavjud
- Doza va tayyorlash usuliga rioya qilinishi kerak

Shuning uchun fitoterapiya shifokor nazorati ostida amalga oshirilishi lozim.

Xulosa

Urologik kasalliklarni davolashda dorivor o‘simliklardan foydalanish xalq tabobatidagi samarali yondashuvdir. Ularning diuretik, antibakterial va yallig‘lanishga qarshi xususiyatlari kasallikni yengillashtiradi va qaytalash xavfini kamaytiradi. Zamonaviy tadqiqotlar xalq tabobatidagi tajribalarni tasdiqlaydi, ammo xavfsizlik va dozalarga e’tibor qaratish zarur. Shunday qilib, dorivor o‘simliklar urologik kasalliklarda qo‘llaniladigan samarali va tabiiy terapiya vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Ernst, E. *Herbal medicines for urinary tract infections: a systematic review*. J Urol, 2002;168(1):219–225.

2. Gupta, K., Chou, M.Y., Howell, A., et al. *Cranberry products for prevention of urinary tract infections in susceptible populations*. Am J Clin Nutr, 2007;86(3):714–721.
3. Grieve, M. *A Modern Herbal*. London: Jonathan Cape, 1931.
4. Gagnier, J.J., et al. *Herbal medicine for urological disorders: review of clinical evidence*. BMC Complement Altern Med, 2014;14:39.
5. McKay, D.L., Blumberg, J.B. *Cranberries (Vaccinium macrocarpon) and cardiovascular disease risk factors*. Nutr Rev, 2007;65(11):490–502.
6. Bode, A.M., Dong, Z. *The pharmacology and chemopreventive effects of turmeric and curcumin*. Cancer Lett, 2004;223:17–36.